

Helynévmagyarázatok Kiss Lajos kézirati hagyatékából*

KISS LAJOS „Földrajzi nevek etimológiai szótára” (FNESz.) című munkájának egykötetes változata három kiadásban (1978., 1980., 1983.), kétkötetes bővített és javított változata 1988-ban, majd ennek változatlan lenyomata 1997-ben került az érdeklődő közönség kezébe. Az 1988-ban megjelent bővített és javított kiadásban „a szócikkek száma meghaladja a 13 340-et. Minthogy azonban az ugyanarra a földrajzi objektumra vonatkozó földrajzi nevek (pl. *Bécs, Vindobona, Wien, Vienna*, illetőleg *Dunaiújváros, Sztálinváros, Dunapentele, Pentele, Intercisa*, valamint *Pécs, Pečuh, Pečuj, Quinque ecclesiae, Fünfkirchen, Sopianae*) közös szócikkbe (az adott esetben *Bécs, Dunaiújváros* és *Pécs* alá) kerültek, a feldolgozott földrajzi nevek együttes száma lényegesen nagyobb a szócikkeknél” (FNESz.⁴ 5).

1996-ban KISS LAJOS a Magyar Nyelv hasábjain jegyzékbe foglalta azokat az etimológiai tárgyú dolgozatait, melyeket már nem vagy csak részlegesen tudott értékesíteni az Akadémiai Kiadónak 1986-ban leadott FNESz. bővített és javított kiadásának kéziratában. Tekintettel arra, hogy GYÖRFFY GYÖRGY Árpád-kori történeti földrajzának második és harmadik kötete is csak 1987-ben (a FNESz.⁴ nyomdai munkálatai alatt) jelent meg, ezért kétszáz olyan új szócikket is bemutatott, „amelyek Árpád-kori ősiségük a történelmi Doboka, Erdélyi Fehér, Fejér, Gömör, Győr, Heves, Hont, Hunyad, Keve, Komárom, Krassó, Kraszna, Küküllő megyék területéről és máshonnan” valók (MNY. 1996: 228–36, 367–76, 488–501; valamint KISS LAJOS, Szófejtés, szótárírás és nyelvtudomány-történet. Bp., 2004. 281–320). KISS LAJOSnak 1996 után több helynévmagyarázata jelent még meg a Magyar Nyelvőrben és a Névtani Értesítőben, az utolsó 2001-ben a Magyar Nyelvben.

KISS LAJOS hagyatékában kéziratban is maradt 437 helynévmagyarázat. Ezek között vannak Bihar, Nyitra, Pozsega, Szolnok-Doboka, Sáros, Trencsén, Ugocsa, Ung, Valkó, Zala, Zaránd, Zemplén megye helynevei, továbbá több ENGEL PÁL 1996-ban (Szegeden) megjelent „A temesvári és moldvai szandzsák törökkori települései (1554–1579)” című műve adattárának: a Temes, Krassó, Keve, Torontál, Csanád és Arad megyék ENGEL által feltárt korai helynévi adatainak felhasználásával és értékesítésével jött létre.

KISS LAJOS ENGEL PÁL munkáját 1997-ben a Magyar Nyelvben ismertette: „Engel Pál aprólékos vizsgálat alá vetette az 1552-től 1718-ig az oszmán birodalom alá tartozó Temesvár székely tartomány (vilajet) két kerületének (szandzsákjának) 1555., 1566/69. és 1579. évi adóösszeírásait (deftereit), amelyek összesen több mint 1100 helység (város, falu, puszta) adatait tartalmazzák... könyvének érdemi része egy lexikonszerű adattár, amely betűrendben felsorolja a három török nyelvű adóösszeírásban számba vett topográfiai (történeti földrajzi) egységeket (városokat, falvakat, pusztákat, kolostorokat, földeket) mindazokkal az adatokkal együtt, amelyek azonosításuk és lokalizálásuk szempontjából fontosak... a szerző számos eddig nem (vagy nem biztosan) azonosított középkori mezővárosra, uradalmi központra, egyházi helyre derít fényt, de ezen túl olyan falvakra is, amelyek ma is megvannak és van középkori előzményük. Mindezzel nagy úrtölt ki a Temesközre vonatkozó ismereteinkben. Történeti földrajzi szakirodalmunk jelentős gyarapodását köszönhetjük neki.” (I. h. 487, 488.)

A kéziratban maradt helynévmagyarázatok nyomdai előkészítése során a következőket változtattam meg: 1. ENGEL PÁL adattárában minden arab betűnek – a transliteráció elve alapján – egy latin írásjel felel meg. Ha a latin betűknél mellékjelet is használ, a betű „hozzávetőleges hangértékét” megmagyarázza. ENGEL egységesen, pont nélküli *i*-vel jelölte azokat a magánhangzókat,

---

* Fehértói Katalin saját kezűleg rendezte sajtó alá férje, Kiss Lajos kézirati hagyatékának helynévmagyarázatait. Az anyag közlését folyóiratunkra bízta, de a korrektúrát már nem vehette kézbe: súlyos betegsége és 2006. május 12-én bekövetkezett halála megakadályozta az utolsó simítások elvégzésében. Szerkesztőségünk kegyelettel őrzi az emléket.

amelyeket feltehetőleg kiejtettek, de írásban nem jeleztek. Ez a hang lehetett szerb *e*, török *i*, román *ă* vagy más is. A pont nélküli *i* jel helyett ezt a hangot kérdőjellel (?) jelöltem. 2. KISS LAJOS helynévmagyarázataiban példaként Árpád-kori személynevek is megtalálhatók. Ezen adatokat az „Árpád-kori személynévtár” (Bp., 2005.; ÁrpSzt.) megfelelő lapszámaira hivatkozva idéztem, arra is gondolva, hogy a személynévtárban a névre – az érdeklődőnek – esetleg több adat is rendelkezésére áll.

†FEHÉRTÓI KATALIN